

Nr 134.

Av herr **Holmner m. fl.**, *angående visst bemyndigande för Kungl. Maj:t i avseende å kronans rätt vid avvitrtingarna i Sorsele och Vilhelmina avvitrtingslag.*

Såsom framgår av en utav länsstyrelsen i Västerbottens län den 17 innevarande januari avlåten, här i avskrift bifogad skrivelse till Kungl. Maj:t, har befolkningen ovan odlingsgränsen i länet fått vänta osedvanligt länge på fullbordandet av den avvitrting, som avser skiljande av enskildas jord från kronans och tilldelning åt de enskilda av bestämda ägoområden. Avvitrtingen började här senare än annorstädes ej blott i länet utan även i riket i övrigt, och ehuru den pågått omkring 40 år, är den ännu ej slut. Orsaken härtill är i huvudsak att söka i de många uppskov och avbrott i avvitrtingen, som av olika skäl förekommit och som merendels haft till syfte att genom ändringar i författningar och i förfarandet bättre tillgodose kronans intressen vid förrättningen. Vad och huru mycket kronan vunnit på dessa uppskov och avbrott lämna vi i detta sammanhang därhän, men vad som här bör understrykas är de olägenheter av olika slag, som befolkningen fått alldeles oförskylt lida genom den långsamhet, med vilken avvitrtingen försiggått.

I syfte att förebygga vidare olägenheter för befolkningen och tillika få ett slut på avvitrtingen i dess helhet beslöt 1916 års riksdag, med anledning av framställda anmärkningar mot avvitrtingsförfarandet, att med eftergivande av kronans rätt i de avseenden, den då påstods hava blivit lidande, bemyndiga Kungl. Maj:t

att dels vidtaga sådana åtgärder i fråga om kronans rätt, som lämnade utsikt till, att allmänna avvitrtingen inom Sorsele och Dorotea avvitrtingslag kunde inom en snar framtid avslutas,

och dels att, i den händelse vidare utredning rörande avvitrtingen å Vilhelmina och Stensele-Tärna avvitrtingslag gåve vid handen, att därvid

icke förekomme på kronans rätt inverkan, väsentliga felaktigheter av annan art än de, som anmärkts i fråga om förstnämnda avvittningar, vidtagna enahanda åtgärder även beträffande de sistnämnda. Sedan utredning verkstälts om förefintligheten av dylika felaktigheter, bemyndigade Kungl. Maj:t år 1917 länsstyrelsen att godkänna avvittningsförslaget för Vilhelmina avvittningslag, varefter länsstyrelsens utslag i ämnet meddelades i november samma år.

Ehuru man kunde hava anledning vänta, att efter riksdagens nämnda beslut avvittningens avslutning skulle gå mycket raskt, är den, såsom av länsstyrelsens förberörda skrivelse framgår, ännu oavslutad beträffande Sorsele och Vilhelmina socknar. Detta synes till huvudsaklig del bero på av kronan i besvärsväg framställda yrkanden om att få sina vattenkraftsintressen ytterligare tillgodosedda vid avvittningen och för ändamålet få nya förrättningar till stånd. Om dessa kronans yrkanden har länsstyrelsen avgivit det utlåtande, att de äro obefogade.

Vi kunna givetvis ej uttala oss om utgången av besvärsmålen. Möjligen kan kronans talan föranleda någon mindre ändring, men härför synas erforderliga nya förrättningar, som enbart de komma att åsamka kronan kostnader, överstigande kanske flera gånger värdet av den förmån, kronan kan vinna med en ändring. Och vad mera är, vad kronan kan vinna torde bliva försvinnande litet i jämförelse med de olägenheter av olika slag och de förluster, som befolkningen redan fått och ytterligare får vidkännas till följd av de fortsatta uppskoven.

På grund av det anförda och då det vill förefalla oss, som om det fortsatta uppskovet med avvittningens fullbordan beror på att vederbörande myndigheter icke rätt uppfattat riksdagens förberörda beslut i ämnet under 1916, få vi, i syfte att ytterligare påskynda avvittningens avslutning i länet och för att förebygga dess ytterligare utsträckande, vördsamt hemställa,

att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att, i den mån så erfordras, vidtaga de ytterligare åtgärder i avseende å kronans rätt vid avvittningarna i Sorsele och Vilhelmina avvittningslag, som möjliggöra dessa återstående avvittningars snara avslutning.

Stockholm den 21 januari 1921.

F. E. Holmner.

J. Rehn.

W. Bäckström.

Avskrift.

Bilaga.

Till Konungen.

Avvittringen av vissa delar av Västerbottens läns lappmark, i stort sett trakterna ovan odlingsgränsen i länet, har kommit att genomföras på ett betydligt senare stadium än annorstädes såväl inom detta län som inom riket i övrigt. Orsakerna härtill hava varit mångahanda och växlat tid efter annan.

Avvittringens början i dessa trakter blev sålunda uppskjuten under flera år i avvaktan på fastställande av den s. k. odlingsgränsen, vilken avsåg att till förebyggande av tvistigheter mellan lapparna och den bofasta befolkningen åstadkomma en begränsning av den fasta bosättningen ovan denna gräns. Odlingsgränsen, om vars provisoriska uppdragning på framställning av riksdagen beslut fattades av Kungl. Maj:t den 13 december 1867, blev sedermera fastställd genom nådigt beslut den 20 juni 1890 samt utstakad och rörlagd på grund av nådigt brev den 10 april 1891. Avvittringen ovan odlingsgränsen i länet igångsattes sedermera på grund av nådigt brev den 18 november 1892.

Till följd av en framställning från riksdagen i skrivelse den 1 juli 1901 samt en framställning senare i en skrivelse den 16 november samma år från kommittén för utredande av frågan om vidmakthållande av jordbruksnäringen inom skogsbygderna i Norrland och Dalarna, den s. k. norrlandskommittén, blev det påbörjade avvittringsarbetet på grund av föreskrift i nådigt brev den 7 mars 1902 inskränkt, inom vissa trakter helt och hållet avbrutet i avvaktan på en revision av avvittringsförfattningarna. Denna revision var närmast påkallad av frågan om skogstilldelningen vid avvittringen och ledde till utfärdande av kungörelse dels den 20 april 1906 angående vissa ändringar i gällande bestämmelser rörande avvittringen inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker och dels den 5 juni 1909, innefattande ytterligare föreskrifter angående avvittringen inom nämnda lappmarker. Den senare kungörelsen jämte en del andra samtidigt utfärdade författningar avsåg införande av nya föreskrifter angående avvittringen i vad denna rörde, förutom skogstilldelningen, även lappfrågan, reglerandet av de s. k. olaga bosättningarna ovan odlingsgränsen samt fråga om skifte i samband med avvittringen. Först efter utfärdandet av dessa nya författningar blev avvittringsarbetet uti ifrågavarande trakter återupptaget i full utsträckning.

Det återupptagna avvittringsarbetet fick emellertid ej ostört fortgå under så lång tid. Detta blev närmast beroende av det sätt, på vilket bestämmelserna om tillgodoseende av nomadlapparnas behov av renbete, renskiljningsplatser och flyttningsvägar tillämpades vid avvittringen. Framställda anmärkningar i detta hänseende utvidgades sedermera till andra spørsmål i samband med avvittringen, i främsta rummet skogsfrågan samt behandlingen av utångarna, de s. k. ströängarna. De framkomna anmärkningarna föranledde ett vidlyftigt gransknings- och utredningsarbete, därunder bland annat ifrågasattes ett fullständigt upprivande av det redan utförda avvittringsarbetet med åtföljande ny revision av författningarna och nya förrättningar. I syfte att avveckla den sålunda uppkomna

synnerligen kritiska situationen beslöt, i anledning av nådig proposition den 7 april 1916, detta års riksdag att på vissa villkor för sin del godtaga de uppgjorda avvittningsförslagen sådana de då förelågo. Bland villkoren ingick, att avvittningen i dessa trakter skulle omedelbart åtföljas av en s. k. tilläggsavvittning, varmed i stort sett avsågs ströängarnas indragning till kronan och ersättande genom av kronan bekostade uppodlingar invid gårdarna.

Det föreföll att finnas grundad anledning antaga, att efter statsmakternas beslut 1916 alla tänkbara nya hinder för avvittningens avslutande skulle vara undanröjda. Avvittningen har ock fullbordats och vunnit laga kraft beträffande Dorotea samt Stensele-Tärna avvittningslag. Så är däremot icke förhållandet i fråga om Sorsele och Vilhelmina avvittningslag. Det är här kronans vattenkraftsintresse, som kommit att störande inverka på avvittningens avveckling och, särskilt vad angår Vilhelmina avvittningslag, rent ut äventyra hela resultatet av det långvariga och kostsamma avvittningsarbetet.

Vad först angår *Sorsele* avvittningslag, meddelade länsstyrelsen här utslag den 30 december 1916. Över utslaget anfördes underdåniga besvär, vilka prövades av Kungl. Maj:t genom utslag dels den 15 juni 1917 och dels den 20 oktober 1919. Genom det förra utslaget fastställdes länsstyrelsens utslag utom vad angick gjorda förbehåll för kronan av vissa vattenområden med grund; och medgavs att utstakning av de avvitrade områdena finge företagas, såsom också ägt rum under sommaren 1917. Genom det senare utslaget prövade Kungl. Maj:t lagligt på det sätt bifalla vissa klagandes talan, att det i överklagade utslaget för Kungl. Maj:ts och kronans räkning gjorda förbehåll av inom avvittningslaget fallande del av Vindelns jämte Tjulåns och Juktans vattendrag med bivattendrag undanröjdes, så vitt därigenom skett inskränkning i den klagandena såsom ägare av eller åbor å hemman eller delar av hemman med strand vid samma vattendrag tillkommande rätt. Enär emellertid av handlingarna syntes framgå, att det av Kungl. Maj:t och kronan i målet gjorda yrkandet om förbehåll av vissa vattendrag föranlett, att vederbörlig prövning icke ägt rum, huruvida invid klagandenas stränder funnes större strömfall, som borde för kronans räkning undantagas, fann Kungl. Maj:t skäligen visa målet, så vitt rörde nämnda fråga, åter till Kungl. Maj:ts befallningshavande, som hade att detsamma härutinnan ånyo upptaga och därmed vidare lagligen förfara. Den 4 februari 1920 meddelade länsstyrelsen utslag i fråga om berörda vattenområden inom Sorsele socken, varefter besvär över utslaget anförts av advokatfiskalen i kammarkollegium, vilka besvär alltjämt äro på Kungl. Maj:ts prövning beroende.

De brukningsdelar inom avvittningslaget, beträffande vilka anförda besvär äro alltjämt på prövning beroende, omfatta visserligen endast ett begränsat antal. Dessa brukningsdelar äro emellertid spridda över väsentliga delar av avvittningslaget, varigenom en mängd fall försvåras, i andra fall helt omöjliggöres den redovisning af kartor till delägarna, som omförmäles i 29 § avvittningsstadgan och som i sin ordning är avgörande för den tid, då utstakningen av de avvitrade områdena vinner laga kraft. Avvecklingen av avvittningen i socknen blir på grund härav beroende av de oavgjorda besvären, och själva avslutningen av avvittningen blir uppskjuten till synnerligt förfång för ej mindre det allmänna, utan i all synnerhet de många enskilda, som beröras av saken.

Om frågan om kronans vattenrätt i det hela taget vållat avvittningen uti

ifrågavarande trakter avbräck, har detta ingenstädes tagit sig sådana former som beträffande *Vilhelmina* avvitringslag. Länsstyrelsens utslag för detta avvitringslag meddelades den 19 november 1917. Över utslaget anfördes på olika grunder besvär av ett flertal enskilda sakägare, varefter advokatfiskalen hos kammarkollegium å kronans vägnar jämlikt särskilt nådigt bemyndigande först anförde reservationsbesvär men sedermera i underdånig skrivelse den 12 april 1919 hemställde att få återkalla besvären, under förklaring att han icke ansåge innehållet i berörda av enskilda anförda besvär föranleda därtill, att fullföljd av talan från Kungl. Maj:ts sida mot avvitringsutslaget borde äga rum.

Detta ärende blev till en början genom nådig remiss den 30 december 1919 för utlåtande överlämnat till kammarkollegium. I underdånigt utlåtande den 17 februari 1920 hänvisade kammarkollegium först till Kungl. Maj:t i förenämnda den 20 oktober 1919 meddelade utslag i fråga om avvitringen i övre delen av Sorsele socken, enligt vilket utslag kronan, som redan är nämnt, frånkändes rätten till vissa kronan förbehållna vattendrag. Till följd härav och på grund av innehållet i de besvär, som av de enskilda anförts över länsstyrelsens utslag beträffande avvitringen i *Vilhelmina* avvitringslag, borde, enligt kollegii mening, kronan påkalla avvitringsutslagets undanröjande för vinnande av rättelse i samtliga de hänseenden, vari kronan blivit lidande. Kollegium åsyftade härvid de anmärkningar mot avvitringen, som första gången framlagts av advokatfiskalsämbetet i ett memorial den 31 december 1914. Kollegii utlåtande innebar, att avvitringsförrättningen i *Vilhelmina* avvitringslag borde göras till föremål för en fullständig omarbetning, en förrättning, som skulle tagit flera år i anspråk och åsamkat statsverket en ytterligare kostnad på flera hundra tusentals kronor samt ändå näppeligen försatt kronan i något bättre läge.

Med anledning av kammarkollegii berörda utlåtande inforrades och avgåvos underdåniga utlåtanden av vattenfallsstyrelsen, lantmäteristyrelsen och länsstyrelsen. Med anledning av vattenfallsstyrelsens utlåtande uppdrog Kungl. Maj:t den 30 juni 1920 åt vattenfallsstyrelsen att verkställa undersökning om behövligheten för kronan ej mindre av ett i styrelsens utlåtande den 10 april 1920 omnämnt, i Ångermanälven mellan Gikasjön och Kultsjön beläget strömfall benämnt Gikaforsen, vilket icke blivit kronan förbehållet vid avvitringen, än även av andra inom de genom berörda avvitringsutslag för kronan undantagna vattendrag förekommande strömfall, för vilka utmål icke blivit vid avvitringsförrättningen för kronans räkning avsatta.

Efter det den vattenfallsstyrelsen anbefallda undersökningen blivit under sommaren utförd, överlämnades utredningen med underdånig skrivelse den 20 oktober 1920 till Kungl. Maj:t. Vid föredragning av ärendet den 19 november 1920 utlät sig Kungl. Maj:t i huvudsak sålunda: Kungl. Maj:t funne visserligen ej de av enskilda anförda besvären böra föranleda till besvär från Kungl. Maj:ts sida på grund av förut berörda felaktigheter, men med hänsyn till bestämmelsen i 7 § andra stycket av för ifrågavarande avvitring gällande stadga den 30 maj 1873 (nr 26) om förbehåll för kronan av större strömfall med utmål samt vattenfallsstyrelsens i dylikt avseende förebragta utredning, fann Kungl. Maj:t ej skäl bifalla advokatfiskalens framställning om bemyndigande att återkalla de av honom reservationsvis anförda besvären.

Med anledning härav har advokatfiskalen i en till länsstyrelsen översänd

underdånig skrivelse den 17 december 1920 anført besvär över länsstyrelsens ifrågavarande utslag samt därvid yrkat, att målet måtte visas åter till länsstyrelsen för utläggande av ytterligare strömfallsutmål för kronans räkning i enlighet med av vattenfallsstyrelsen verkställd utredning, ävensom, i den mån de i utslaget givna föreskrifterna om undantag för kronans räkning av vissa vattendrag undanröjdes, för meddelande av förbehåll för kronans räkning av samtliga däri belägna strömfäll, för vilka avsättande av utmål redan skett eller yrkats.

Jämte underdånigt utlåtande denna dag har länsstyrelsen för prövning överlämnat samtliga rörande avvitrningen i Vilhelmina avvitringslag anförda besvär. Av detta utlåtande och övriga handlingar i besvärsmålet torde framgå, att de av advokattfiskalen i kammarkollegium å kronans vägnar anförda besvären äro obefogade och därför böra lämnas utan avseende. Beträffande de av de enskilda anförda besvären hemställer länsstyrelsen, att dessa ej måtte föranleda annan ändring i utslaget än den som påkallas av ett tillämpande på denna avvitrning av de grundsatser på vattenrättens område, som gjorts gällande i Kungl. Maj:ts förberörda utslag den 20 oktober 1920 rörande avvitrningen i Sorsele socken.

I syfte att få undanröjda de väsentligaste av de olägenheter, som ett av anförda besvär föranlett ytterligare uppskov med avvitrningen måste medföra, hemställde länsstyrelsen den 10 april 1918 om nådigt bemyndigande att, utan hinder därav att avvitrningen ej vunnit laga kraft, få föranstalta om utstakning av de inom Vilhelmina avvitringslag avvitrade områdena. Sedan sådant bemyndigande den 31 därpå följande maj lämnats, hava också utstakningsarbeten utförts under åren 1918 och 1919. I anseende till det under år 1920 framställda kravet på fullständig upprivning av hela avvitrningen härstädes, ansågs nödvändigt att för samma år inställa den fortsatta utstakningen.

De av uppskovet med avvitrningens slutliga fastställelse föranledda olägenheterna hava givetvis ökats för varje år. Här kan endast påpekas en ringa del av dessa olägenheter. Så länge avvitrningen ej vunnit laga kraft, kan något tillträde av de nya lotterna ej äga rum, annat än i mån av särskilda överenskommelser, vilka enligt sakens natur äro svåra att få till stånd. Osäkerheten i fråga om besittningen av de olika inägorna har medfört, att dessa råkat mer och mer i vanhävd. Beträffande rätten att nyttja skogen till ved, byggnadsarbeten och dylikt, vilken rätt intill dess avvitrningen vinner laga kraft är gemensam för de särskilda byalagen, har den praxis mer och mer utbildat sig, att vederbörande, för att bevara skogsbeståndet å områden, som äro honom tillämnade genom avvitrningen, fyller sitt virkesbehov från områden, som tillagts andra enskilda eller kronan. Ju längre det dröjer med avvitrningens fastställande, desto större blir faran att sistberörda missförhållanden skola erhålla den omfattningen, att statsmakterna måste bereda sig på att låta avvitrningen åtföljas av särskilda åtgärder åsyftande jämkningar i skogstilldelningen. Även i andra avseenden kommer ett fortsatt uppskov att äventyra resultatet av det långvariga avvitringsarbetet.

Länsstyrelsen har här lämnat en jämförelsevis kort skildring av den långa historien om avvitrningen ovan odlingsgränsen i länet. Den torde ge åtminstone en antydning om de vedermödor under årtionden, som en del av länets befolkning fått vidkännas, innan den kunnat eller kan komma i åtnjutande av de förmåner

med hänsyn till ordnade jordbesittningsförhållanden, vilka avvittningen avser att bereda. Av tidpunkten för och utgången av den blivande nådiga prövningen av de här ifrågavarande besvaren kommer att bero, huruvida denna prövning skall bilda avslutningen på den bekymmersamma avvittningen, eller om denna till skada och förfång för såväl enskild rätt som allmänna intressen skall ytterligare förlängas.

Länsstyrelsen har ansett sig böra fästa Kungl. Maj:ts nådiga uppmärksamhet på här berörda förhållanden, för den händelse Kungl. Maj:t skulle finna angeläget vidtaga särskilda anstalter för säkerställande inom en snar framtid av det slut på avvittningen i länet, som så länge och så allmänt eftersträvats. Landskontoret i Umeå den 17 januari 1921.

Underdånigst

Axel Schotte.

Oskar Forssgren.

Vidimeras:

J. Schelvander. J. Westman.
